

тенденцій для України. Але разом з тим між цими явищами забагато відмінностей. Це дає підстави нам стверджувати, що події в Україні наприкінці 2004 року – не були “оксамитовою” революцією в її класичному прояві.

Не можна залишити поза увагою думку тих аналітиків, які схильні вважати, що Помаранчева революція є ніщо інше, як політтехнологічний проект. Зокрема, авторитетний російський історик С. Кара-Мурза переконаний, що “Помаранчева революція” це велика спецоперація США і Заходу в цілому. Ця підготовка не приховувалась, про неї було багато повідомлень у західній пресі, і сам цей факт предметом для дискусій не є. Його потрібно вивчати вже як урок історії” [3, С. 213].

Автор погоджується з думкою А. Гальчинського, який вважає, що ми маємо всі підстави розглядати ці події як вияв класичної за своїм змістом соціальної революції, якщо розглядати її у контексті глибоких суспільних трансформацій, розпочатих 1991 року [4, С. 5].

Своє бачення щодо визначення змісту поняття Помаранчева революція висловив д. іст. н. С. Кульчицький, який зазначає, що визнає тільки одну Російську революцію у 1917 році, не поділяючи її на Лютневу і Жовтневу, вважаючи Українську революцію 1917 – 1919 рр. продовженням Російської та відділяючи від них обох зовсім іншу, комуністичну революцію, яка почалася в Росії навесні 1918 року, а в Україні – у 1919 році. Крах комунізму і повернення комуністичних країн в лоно нормальної цивілізації вважає антикомуністичною революцією, у якій не було власних рушійних сил, тому що комуністична диктатура знищує всі політичні сили, крім самої себе. Коли ці сили народилися, антикомуністична революція повторилася, тому що розвиток суспільства, спрямований колишньою компартійно-радянською номенклатурою, заходив у глухий кут [5, 340-341].

На його думку, перша революція у новітній історії України мала місце ще у 1905 році, її столітній ювілей проходить непомітно. Хоча деякі історики взагалі твердять, що це зовсім не революція, тому що самодержавний лад витримав іспит на міцність і придушив робітничо-селянські виступи. Тим не менш, не можна заперечувати очевидного: розвиток горизонтальних зв'язків у тогочасному суспільстві істотно активізувався після вимушеного надання імператором Миколою II у жовтні 1905 року громадянських свобод своїм підданам. Не можна заперечувати й того факту, що події 1905 року допомогли революційному народу справитися з самодержавством у 1917 році лише за один тиждень. Якщо на Помаранчеву революцію дивитися з перспективи століття, то стає зрозумілим: це велика історична подія. Нею завершився посткомуністичний період в житті українського суспільства. Під таким кутом зору не має жодного значення, хто з політичних діячів на якому боці стояв у дні Майдану. У кожного була своя правда і своє бачення ситуації. Україна дуже різноманітна в усіх своїх вимірах, починаючи з природничо-географічних зон і закінчуючи історичним досвідом населення різних регіонів. Відмінності у поглядах, бажаннях, інтересах повинні проявлятися у повсякденному житті і у політичній діяльності.

Отже, аналіз досліджень з приводу визначення змісту поняття Помаранчева революція дозволяє говорити про різноспекторність існуючих підходів при можливому їхньому методологічному плюралізмі, що, мабуть, і є одним з найголовніших підсумків подій осені – зими 2004 року.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Маркс К., Энгельс Ф., Ленин В. Афоризмы, изречения. – М.: Политиздат, 1987. – 541 с.
2. Малинкович В. О причинах “оранжевой” революции в Украине // “Помаранчева” революція. Версії, хроніка, документи / Упоряд. М. Погребинський. – К.: Оптіма, 2005. – 416 с.: іл. – Рос. мовою.
3. Кара-Мурза С. Г. Экспорт революции. Ющенко, Саакашвили... – М.: Изд-во Алгоритм, 2005. – 528 с.
4. Гальчинський А. С. Помаранчева революція і нова влада. – К.: Либідь, 2005. – 368 с.
5. Кульчицький С. Помаранчева революція. – К.: Генеза, 2005. – 368 с.

Аннотація

Автор раскрыл основные подходы к интерпретации понятия “Помаранчевая революция”.

Мишечкін Г.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІСТОРИЧНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ УКРАЇНИ НАУКОВО- ПЕДАГОГІЧНИМИ КАДРАМИ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ 90-Х РОКІВ ХХ СТОРІЧЧЯ

У світлі змін, що сталися в Україні 90-ми роками ХХ ст., відкрилися нові можливості щодо вдосконалення вищої педагогічної освіти. Серед завдань вищої педагогічної освіти далеко не останнє місце

належить процесу підготовки висококваліфікованих учителів історії. В умовах, що склалися у вищій освіті України, за існуючого рівня її матеріально-технічного та науково-інформаційного забезпечення успіх навчально-виховного процесу здебільшого залежить від особистості викладача. У зв'язку з цим, забезпечення вищих навчальних закладів (надалі ВНЗ), у тому числі педагогічних, висококваліфікованими науково-педагогічними кадрами було і залишається одним із пріоритетних завдань вищої школи України, бо його вирішення безпосередньо пов'язане з процесом підготовки якісно нового покоління фахівців.

В перше п'ятиріччя 90-х рр. ХХ ст., як і у попередній час, визначене завдання вважалося одним з провідних на історичних факультетах педагогічних ВНЗ. На порядок денний було поставлено питання про відповідність науково-педагогічних кадрів історичних факультетів окресленого кола ВНЗ вимогам часу. Отже, професорсько-викладацький склад мав доводити свою спроможність виховувати майбутніх учителів історії, здатних вже найближчим часом вирішувати актуальні проблеми української історичної освіти.

Дана проблема привертала увагу фахівців, про що свідчать наукові дослідження з деяких її аспектів. У низці цих праць відмітимо "Україна: освіта і держава (1987 – 1997)" Ю. М. Алексеева, "Становлення та розвиток системи професійно-педагогічної підготовки вчителів історії в Україні (1917 – 1991)" С. О. Нікітчиної, "Сучасна історична наука в Україні: шляхи поступу" О. П. Реєнта, "Деякі питання викладання та вивчення історії в вузах України" А. Г. Слюсаренка, "Українська історична наука вчора і сьогодні" Л. В. Таран, колективна монографія за редакцією Л. О. Зашкільняка "Українська історіографія на зламі ХХ і ХХІ століть: здобутки і проблеми" та ін. [1, 2, 3, 4, 5, 6].

Враховуючи, що більшість досліджень стосується окремих аспектів питання забезпечення історичних факультетів педагогічних ВНЗ України науково-педагогічними кадрами, важливість глибокого комплексного вивчення його не викликає сумніву, а такі аспекти, як стан забезпечення історичних факультетів педагогічних ВНЗ науково-педагогічними кадрами на початку та зміни протягом 90-х рр. ХХ ст., якісно-кількісні показники та кафедральний розріз професорсько-викладацького складу цих ВНЗ, плінність та "старіння" кадрів та ін., потребують спеціального розгляду.

У статті автор спирається на джерельну базу, основу якої складають Конституція та відповідні законодавчі акти України, документи і матеріали архівів Міністерства освіти і науки України та ВНЗ, а також довідкову літературу, статистичні збірники, інформацію про історичні факультети з комп'ютерної мережі Інтернет.

Спираючись на попередні підсумки історіографічного огляду і джерельну базу досліджуваного питання, метою даної статті є спроба визначити стан забезпечення історичних факультетів педагогічних ВНЗ науково-педагогічними кадрами на початок 1990-х рр., проаналізувати зміни, які відбулися протягом передостаннього п'ятиріччя ХХ ст., й виокремити особливості цього процесу.

На початок 1991 – 1992 навч. року фахівців істориків готувало 11 державних педагогічних інститутів. Серед них у справі забезпечення висококваліфікованими науково-педагогічними кадрами відзначимо діяльність Київського національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова (на початку 90-х рр. – Київський державний педагогічний інститут ім. О. М. Горького). Відповідно до штатного формуляру професорсько-викладацького складу історичного факультету від січня 1991 р. на чотирьох його кафедрах працювало 48 викладачів, серед яких 37 – штатні. Трохи більше 60% складу становили фахівці з вченим званням. Загальне число докторів наук, професорів знаходилося на рівні 8%. У даний період більше третини професорсько-викладацького складу виховувались у власних стінах. Найбільш стабільний і висококваліфікований склад мала кафедра історії СРСР, на якій виконували свої обов'язки 2/3 викладачів із вченим званням і науковим ступенем [7].

Достатньо високий рівень забезпечення кваліфікованими кадрами мали історичні факультети Івано-Франківського, Кам'янець-Подільського, Луганського, Полтавського педагогічних інститутів (пізніше ці ВНЗ отримали статус державних університетів). Якісні показники професорсько-викладацьких складів (викладачів із вченим званням і науковим ступенем) окреслених закладів дорівнювали 60-80%.

На початку 90-х рр. ХХ ст. найнижчий рівень забезпечення кваліфікованими кадрами серед історичних факультетів, на жаль, належав Луцькому, Миколаївському, Сумському, Чернігівському педінститутам. Проте, й у них працювало близько половини викладачів із вченим званням і науковим ступенем, що давало змогу на якісно високому рівні забезпечувати навчально-виховний процес.

Протягом першої половини 90-х рр. у професорсько-викладацьких складах історичних факультетів педагогічних ВНЗ відбулися зміни як позитивного, так і негативного характеру. У порівнянні з початком десятиріччя змінилася кадрова ситуація й на історичному факультеті Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Число кафедр на факультеті зросло до п'яти, відповідно зросла кількість викладачів до 59, але штатних працівників, навпаки, зменшилася до 34. 42% викладачів працювало за

сумісництвом. 40 викладачів мали вчене звання, третина з яких – професора. Як і на початку 90-х рр., приблизно третину викладацького складу становили власні вихованці. Зазначимо, що найбільш кваліфіковані кадри знаходились у розпорядженні кафедр загальної історії, правознавства та історії України [8].

На історичних факультетах Дрогобицького, Ізмаїльського, Сумського, Кам'янець-Подільського, Кіровоградського, Черкаського, Херсонського педінститутів разом у 1994-1995 навч. році працювало 185 викладачів. 9,2% з них становили доктори наук, 56,2% – викладачі з науковим ступенем. За першим показником визначені факультетські склади випереджали середньо український рівень, а за другим поступалися майже на 3%. Серед визначених ВНЗ помітно виділялися науково-педагогічні колективи Кам'янець-Подільського і Кіровоградського педінститутів.

У Тернопільському педінституті історичний факультет існував лише з 1993 року, проте, кадровому забезпеченню приділялась особлива увага. На початковій стадії розвитку факультету воно стало провідним завданням, а вже на початку ХХІ ст. у цій справі буде досягнуто значних успіхів.

Якісний показник викладачів із науковим ступенем історичних факультетів Полтавського, Луганського та Харківського педагогічних ВНЗ залишався у межах 70-80%, наближався до нього показник викладачів із науковим ступенем.

Незважаючи на певні успіхи у кадровому забезпеченні історичних факультетів педагогічних ВНЗ у першій половині 90-х рр. залишалось ще чимало недоліків та негараздів. Так, комісією Міністерства освіти (жовтень 1994 р.) було виявлено великі прорахунки у створенні належного рівня кадрового забезпечення історичного факультету Переяслав-Хмельницького педінституту (Київська область). На провідній кафедрі – кафедрі історії та культури України (так вона називалася на факультеті) працювало лише 3 із 13 викладачів із науковим ступенем. У студентських анкетах засвідчено, що рівнем викладання історичних дисциплін не задовольнялись 50-60% молодих фахівців [9]. Враховуючи, що певним чином у студентських анкетах присутні емоційність та суб'єктивізм, визначимо, що проблема з кадровим забезпеченням історичного факультету зайшла у глухий кут. Важливість вирішення її для молодого історичного підрозділу (існує з 1993 р.) не викликала жодного сумніву.

На підставі отриманих даних можна зробити висновок, що протягом першої половини 90-х рр. ХХ ст. достатньо високому рівню кадрового забезпечення відповідали історичні факультети Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, Полтавського, Кам'янець-Подільського, Луганського та деяких інших педагогічних ВНЗ, бо не менш як на 70% науково-педагогічні колективи склалися з фахівців з науковим ступенем. Тимчасом, як у Дрогобицькому, Миколаївському, Ніжинському, Рівненському, Сумському Херсонському педінститутах спостерігалися певні, а на історичних підрозділах Ізмаїльського, Переяслав-Хмельницького педінститутів значні кадрові проблеми. У двох останніх підрозділах лише четверта частина викладачів мала високу кваліфікацію (науковий ступінь чи вчене звання). На жаль, у невеликій за обсягом роботі, не можливо проаналізувати усе коло питань кадрового забезпечення історичних факультетів ВНЗ України ("старіння" кадрів; відплив і плінність кадрів; стажування викладачів та ін.). У даній статті лише окреслено деякі аспекти цього надзавдання у діяльності вищих педагогічних навчальних закладів України. Сподіваємось, що робота приверне увагу фахівців до питань удосконалення вищої історичної освіти, в т. ч. до кадрового забезпечення відповідних навчальних установ.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. *Алексєєв Ю. М.* Україна: освіта і держава (1987-1997). – К.: Експрес-об'ява, 1998. – 112 с.
2. *Нікітчина С. О.* Становлення та розвиток системи професійно-педагогічної підготовки вчителів історії в Україні (1917-1991). – Луцьк: Вежа, 1997. – 500 с.
3. *Реснт О. П.* Сучасна історична наука в Україні: шляхи поступу // УІЖ. – 1999. – С. 3-22.
4. *Слюсаренко А. Г.* Деякі питання викладання та вивчення історії у вузах України // Всеукраїнська науково-методична конференція "Сучасний стан вищої освіти в Україні: проблеми та перспективи". – К., 2000. – С. 420-421.
5. *Таран Л. В.* Українська історична наука вчора і сьогодні // Історія України. – 1998. – № 7. – С. 1-2.
6. *Українська історіографія на зламі ХХ і ХХІ століть: здобутки і проблеми / Колективна монографія за редакцією Л. О. Зашкільняка.* – Львів: Львівський національний університет ім. І. Я. Франка, 2004. – 406 с.
7. Штатний формуляр професорсько-викладацького складу Київського державного педагогічного інституту ім. О. М. Горького на 1990-1991 навч. рік (станом на 1 січня 1991 р.) // Поточний архів Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. – 1991. – арк. 56-66.

8. Штатний формуляр професорсько-викладацького складу Українського державного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова на 1995-1996 навч. рік (станом на 1 січня 1996 р.) // Поточний архів Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. – 1996. – арк. 46-56.
9. Довідка про результати перевірки діяльності Переяслав-Хмельницького державного педінституту (10-15 жовтня 1994 р.). – Центральний державний архів вищих органів влади та управління України / Архів Міністерства освіти науки України, ф. 166, оп. 18, спр. 82, арк. 127-151.

Анотація

В статті проаналізовано стан забезпечення історических факультетів педагогічних ВНЗ науково-педагогічними кадрами внаслідок 1990-х рр., і зміни, які відбулися в процесі останнього десятиліття ХХ ст.

Пітик І

КРАХ ПОЛІТИКИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ (БЕРЕЗЕНЬ 1917 – КВІТЕНЬ 1918 РР.)

Актуальність дослідження даної проблеми зумовлене необхідністю об'єктивного і всебічного висвітлення основних напрямків політичної та соціально-економічної діяльності Центральної Ради (ЦР) на шляху розбудови української державності.

Стаття підготовлена відповідно до планової теми “Українське селянство в планах гетьманської держави П. Скоропадського, Директорії, Раднаркому УСРР у боротьбі за владу (квітень 1917 – серпень 1919 рр.)”, що розробляється автором на кафедрі етнології Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова.

Метою дослідження є вивчення й розкриття сутності і методів роботи ЦР, спрямованих на мобілізацію селянства та інших соціальних груп населення для побудови незалежної демократичної держави, а також передумов і причин її поразки у цій боротьбі.

Запропонована тема й досі не знайшла належного висвітлення ні в радянській [1] ні у вітчизняній історіографії [2].

Українська Центральна Рада знаходилася в фаворі суспільно-політичного життя України у березні 1917 – квітні 1918 рр. Її досвід в українському державотворенні має важливе і неперехідне значення для розбудови сучасної правової, демократичної, незалежної і соборної України.

Проголошення Третім Універсалом Української Народної Республіки, а Четвертим самостійності України стали безсумнівно визначним здобутком Центральної Ради. Проте 29 квітня 1918 р. її влада була повалена. Що ж сталося і призвело до її краху? Здавалося б зовсім недавно її вплив на українські трудові верстви був незаперечним і невпинно зростав. Грудневий (1917 р.) Всеукраїнський з'їзд рад селянських робітничих і солдатських депутатів визнав Центральну Раду “тимчасовим правомочним законодавчим органом революційної демократії України” і, на противагу більшовикам, вважав її переобрання “невчасним непотрібним” [3]. 11 січня 1918 р. в Четвертому Універсалі Центральна Рада записала “Однині Українська Народна Республіка стає самостійною, ні від кого незалежною, вільною, суверенною державою українського народу” [4]. 18 січня вона одногосно затвердила Тимчасовий земельний закон [5]. Розроблений в середині грудня 1917 р. він, однак, не відповідав реаліям 1918 року, оскільки не сприяв стабілізації соціально-економічного і політичного становища в Україні. З одного боку, земельний закон підживлював ілюзії бідноти і значної частини середнього селянства щодо землі, а з другого, – настроював проти Центральної Ради я великих землевласників – поміщиків, так і заможних селян, котрі традиційно володіли землею на права власності, а тому виступали проти її земельної політики, спрямованої на відміну приватної власності і на підтримку гетьманського перевороту [6]. В останній день перебування при владі – 29 квітня 1918 р. Центральна Рада затвердила Конституцію Української Народної Республіки [7]. Особлива парламентська комісія, яка розробляла проект Основного Закону планувала внести його на розгляд і затвердження Українськими Установчими зборами, вибори до яких були призначені на 27-28 грудня 1917 р., коли революція в Україні “проходила національну політичну стадію”. У проекті ж невраховані зміни в позиції Української революційної демократії кінця 1917 р. – ранньої весни 1918 р. Поспішне прийняття Конституції на базі розробленого раніше проекту, практично без обговорення і внесення змін, призвело до суттєвої відмінностей соціального курсу революції, який здійснювався Центральною Радою у 1918 р. Схвалені Конституція продемонструвала значну “внутрішню суперечність самої Української революції”. Об'єктивні обставини перших весняних місяців 1918 р. свідчили про поглиблення революційних перетворень, Основний закон Української Народної Республіки закріплював її вчорашній день, що гальмувало і стояло на шляху розвитку історичного процесу [8].